

УДК 355.233:378.6:001.895(477)

Андрій Вітченко,
доктор педагогічних наук, професор,
Національний університет оборони України, м. Київ
<https://orcid.org/0000-0002-1694-401X>
DOI: 10.33099/2617-1775/2025-02/45-60

ВІЙСЬКОВО-ПЕДАГОГІЧНА НАУКА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПРІОРИТЕТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Статтю присвячено вивченню сучасного стану, проблем і пріоритетів інноваційного розвитку військово-педагогічної науки в Україні.

З'ясовано здобутки вітчизняної військової педагогіки впродовж новітньої історії її становлення, проаналізовано провідні тенденції і перспективи стрімкої технологізації російсько-української війни, обґрунтовано нагальність переходу від фундаментальної до інноваційно-трансформаційної моделі розвитку військово-педагогічної науки в умовах швидкоплинних змін у способах і засобах ведення збройної боротьби.

Визначено провідні ознаки сучасної військово-педагогічної науки, сформульовано і стисло схарактеризовано пріоритетні напрями дослідницького пошуку: 1) інноватизація змісту освітньо-професійної підготовки військовослужбовців на засадах педагогічної евристики та військово-професійної прогностики; 2) технологізація та інтенсифікація практичної підготовки військовослужбовців; 3) цифровізація професійної військової освіти за стандартами НАТО, розроблення та впровадження інноваційних моделей освітньо-професійної підготовки військових фахівців; 4) військово-педагогічна інклюзія у системі професійної військової освіти; 5) військово-педагогічне лідерство та наставництво.

Наголошено на необхідності вдосконалення нормативного та методологічного забезпечення сучасного військово-педагогічного пошуку, сформульовано пропозиції щодо подолання наявних методологічних проблем.

Ключові слова: військова педагогіка; військово-педагогічна проблематика; інноваційний розвиток; інноваційно-трансформаційна модель; методологія науково-дослідницького пошуку; прогнозування.

Першочергове завдання інтелектуальної еліти країни – не лише сформувати образ майбутнього, а й ретельно підготувати інструментарій для зустрічі з ним. Знання про наше минуле, наявність у генетичній пам'яті страшних репресій і нещадної готовності до винищення заради домінування – усе це має змусити нас підійти до створення арсеналу протидії без сентиментальних церемоній.

В. Горбулін. «Як перемогти Росію у війні майбутнього» [2, с. 10].

Постановка проблеми. Військово-педагогічна наука в Україні впродовж свого становлення критично осмислила вітчизняну і зарубіжну педагогічну спадщину, оновила методологію дослідницького пошуку, розв'язала цілу низку

актуальних проблем, пов'язаних із формуванням системи освітньо-професійної підготовки військовослужбовців. Наступний етап передбачає ґрунтовне вивчення досвіду російсько-української війни, прогнозування майбутніх потреб у військових фахівцях, спроможних постійно підвищувати власний професіоналізм і завдяки цьому підтримувати належний рівень боєготовності, здатності успішно виконувати завдання за призначенням. На першочерговість визначених завдань неодноразово вказується у цільових програмних документах нашої держави, зокрема у Стратегії національної безпеки України, де наголошується на необхідності перетворення Збройних Сил України на «школу лідерства», «підвищення якості та інтенсивності підготовки військ (сил)», «професіоналізації військової служби» [15]. Серед пріоритетів державної політики у воєнній сфері Стратегія воєнної безпеки України виокремлює нагальність «підвищення якості та інтенсивності спільної підготовки сил оборони», «розвитку систем військової освіти та підготовки особового складу для сил оборони, запровадження освітньо-професійних програм підготовки офіцерського, сержантського та старшинського складу з використанням досвіду бойових дій, методики підготовки, принципів і стандартів НАТО» [16]. Останнє засвідчує актуальність пропонованої розвідки, її значимість для подальшого вдосконалення військово-педагогічної теорії і практики.

Мета статті – проаналізувати сучасний стан і актуальні проблеми військово-педагогічної науки в Україні, визначити пріоритетні напрями її подальшого інноваційного розвитку в контексті майбутніх безпекових викликів і загроз.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З часу здобуття Україною державної незалежності було закладено міцне підґрунтя для становлення принципово нової військової педагогіки, спроможної поєднати національні педагогічні традиції («козацька педагогіка», виховання на засадах українського національного виховного ідеалу тощо) із кращими здобутками світової військово-педагогічної науки. Вагомим досягненням останніх десятиліть стала інтеграція військової педагогіки в сучасний освітньо-науковий простір, що забезпечило її залучення до загальнопедагогічного дискурсу і спроможність вирішувати цілу низку складних проблем, спричинених прискореною інформатизацією і технологізацією, пандемією COVID-19, російською воєнною агресією. Саме тому для прогнозування перспектив інноваційного розвитку військової педагогіки вкрай важливо простежити сучасні тенденції дослідницького поступу в різних галузях наукового знання (освіта і педагогіка, гуманітаристика, безпека та оборона), з'ясувати пріоритети подальшого руху української школи і науково-педагогічної думки.

Пріоритетні завдання розвитку вітчизняної педагогічної науки і вищої школи сформульовано у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Першочергового значення в умовах прискореної інформатизації, загострення цивілізаційного протистояння між Заходом і

Сходом, реалізації українською державою євроосвітнього та євроатлантичного курсу набуває аксіологічна проблематика: «У період перенасичення інформаційними ресурсами, розвитку інформаційних технологій, доступу до значної кількості джерел інформації проблема дотримання принципів академічної доброчесності, особливо у сфері вищої освіти, набуває надзвичайного масштабу» [13]. Одночасно не втрачають своєї актуальності проблеми «трансформації освіти у секторі безпеки та оборони відповідно до доктринальних підходів та принципів НАТО» [13], технологізації військово-педагогічного процесу, впровадження нових технологій підготовки особового складу в умовах стрімкого оновлення способів і засобів ведення збройної боротьби, переорієнтування на вимоги майбутньої війни.

Порушеній проблематиці присвячено розвідки В. Бикова, М. Бойченка, А. Горбуліна, В. Залужного, А. Длігача, В. Кременя, О. Ляшенка, П. Сауха, О. Топузова та інших.

Проблеми протидії російській воєнній агресії, розроблення та використання технологічних інновацій для досягнення стратегічної переваги над противником у майбутній війні знайшли належне висвітлення у публікаціях академіка НАН України Володимира Горбуліна, зокрема у книзі «Як перемогти Росію у війні майбутнього». Завдяки проведеному аналізу найбільш успішних воєнних операцій упродовж другого десятиліття ХХІ ст. учений дійшов висновку, що акценти зміщуються у площину асиметричної, гібридної, безконтактної війни, що вимагає принципово нових підходів до управління військами і побудови військового спротиву: «Отже, автоматизація, роботизація і впровадження штучного інтелекту ляжуть в основу нового переозброєння, яке врешті-решт обнулить ідею ядерного стримування. Такі процеси вже почалися, їх не зупинити. Сьогодні ми спостерігаємо не просто сплеск розвитку армій шляхом активної роботизації збройних сил – ми свідки справжнього технологічного цунамі!» [2, с. 29]. Процитоване твердження змушує замислитись не лише з приводу того, яким чином здобути першість у технологічному змаганні з країною-агресором, але і як налаштувати суспільство на необхідність акумулювання ресурсів для технологічного прориву. Головним нашим ресурсом був і залишиться інтелектуальний потенціал українців, які мусять навчитися і розробляти нові технології, і ефективно застосовувати їх на практиці, і швидко трансформувати технологічні інновації відповідно до сучасних реалій та перспективних викликів (загроз).

Неабиякий інтерес для нашого дослідження становить стаття В. Залужного «Роль інновацій як основи стратегії стійкого опору у позбавленні Росії можливості нав'язувати свої умови через війну», підґрунтя якої становить осмислення останніх подій російсько-української війни та підсумків Міжнародної виставки техніки для оборони та безпеки (DSEI), що відбулася 09–12 вересня 2025 р. в Лондоні. Окремої уваги заслуговує бачення автором публікації перспектив розвитку бойових дій на російсько-українському фронті, пов'язаних з пошуком шляхів виходу з позиційної війни. Завдяки ретельному

вивченню порушеної проблеми В. Залужний дійшов висновку, що «ситуація на фронті залежить від багатьох чинників, і найголовніший – це розвиток технологій, які щоденно змінюються з очевидною тенденцією. Як наслідок – швидке опанування цих технологій, їх практична апробація та масштабування дадуть змогу адаптуватися до нових умов і вийти з описаного позиційного глухого кута раніше, ніж це зроблять наші вороги» [4]. Концептуального значення набуває теза про необхідність швидкого опанування інноваційних технологій, що зумовлює нагальність інтенсифікації і технологізації власне самого навчання військовослужбовців, його побудови з урахуванням особливостей характеру майбутньої війни. У зв'язку з останнім слід переглянути традиційні підходи до проектування навчального змісту, в якому треба зменшити обсяг матеріалу для репродуктивного засвоєння та віддати перевагу інтенсивному тренуванню в різних видах і формах, з використанням різноманітного інструментарію: проектування різнопланових сценаріїв, виконання ситуативних вправ і завдань, постановка проблем і моделювання нових технологічних можливостей для їхнього розв'язання на прогностичній основі.

Завдяки статті Андрія Длігача «Якою буде майбутня війна» отримуємо можливість не лише зазирнути в майбутнє та сформувати його футуристичний образ, але і замислитися над цілим комплексом проблем, пов'язаних із підготовкою до війни наступного покоління. На думку генерального директора Advanter Group, «досвід України демонструє перехід від конвенційних боїв до інтелектуальної війни, де вирішальну роль відіграють не лише технології, а і здатність швидко адаптуватися. <...> З'являється потреба в «захисті мозку» військових, електронна безпека солдатів стає критичною» [3]. Звідси припускаємо, що у майбутніх військово-педагогічних дослідженнях слід зосередити увагу на проектуванні адаптивних технологій, які допомагатимуть військовослужбовцям набувати у процесі навчання здатності гнучко пристосовуватися до динамічної бойової обстановки, самостійно долати негативні наслідки ворожого інформаційно-психологічного впливу, зберігати тривалу автономність і стійкість в умовах невизначеності.

Окремі прогнози ґрунтуються на припущеннях, що майбутня війна набуватиме геополітичного статусу, затягуватиме у свою орбіту країни з «вісі Зла». Водночас вона зберігатиме гібридний трансформаційний характер, охоплюватиме різноманітні сфери впливу на противника, зокрема зовнішню (космічну) і внутрішню (когнітивну). Виступаючи на «Саміті свободи України 2025» (8 вересня 2025 р.), американський генерал у відставці, колишній радник президента США з національної безпеки Герберт Макмастер відзначив суттєве зростання інтенсивності і технологічності бойових дій на російсько-українському фронті, припустився думки, що навіть за таких умов слід зосереджувати увагу на «людському вимірі війни як визначальному чиннику її тривалості та результативності» [6]. На думку Г. Макмастера, «людський вимір» проявляється через згуртованість підрозділів, через здатність солдатів продовжувати бій у найважчих умовах. Це залежить не лише від зброї, а й від якісної підготовки, від

довіри в колективі, від формування впевненості в собі та побратимах. Саме згуртованість, традиції, бойовий дух і відданість – те, що дозволяє воювати довго, ефективно й вистояти» [6]. Саме тому військово-педагогічна наука має врахувати визначені тенденції і запропонувати *технологічні моделі інтенсивної підготовки військовослужбовців* з урахуванням прогнозованих перетворень у способах і засобах ведення збройної боротьби.

Підготовка військовослужбовців до виконання завдань за призначенням є лише одним із завдань військово-педагогічної науки, предмет якої охоплює процеси соціалізації та професіоналізації військових фахівців за різними рівнями освіти, зокрема вищої. Поділяємо думку тих дослідників, які першочергове завдання вітчизняної вищої школи і педагогічної науки вбачають в пошуку та реалізації перспективних інновацій, що забезпечуватимуть стрімкий цивілізаційний поступ України. Наприклад, у монографії О. Топузова «Освітня сфера України: національні пріоритети, проблеми і перспективи» міститься вкрай важлива для нашого дослідження ідея, пов'язана із переорієнтацією на західні аксіологічні підходи до розбудови освітньо-наукового простору та підвищення якості вищої освіти: «Поглиблено аналізуючи стан і перспективи розвитку вітчизняної вищої освіти, доводиться насамперед зважати на вироблення нею конкурентоспроможного, а значить, цивілізованого, змагального середовища. Лідерство і роль вищої освіти в справі інноваційного прогресу помітно нівелюється, оскільки економіка і суспільство в цілому поки що слабо орієнтуються або й зовсім обминають найкращі зразки світового досвіду» [14, с. 46]. У дослідженнях з військового лідерства визначена ідея взагалі не знайшла відображення, що значно знижує можливості застосування вищезгаданої управлінської інновації в теорії і практиці військового управління. Водночас не слід забувати до вагомості узагальнення досвіду військового лідерства, накопиченого офіцерами і генералами ЗС України в умовах протистояння російській воєнній агресії. Саме в бойових реаліях перевіряється ефективність теорії військового лідерства порівняно з авторитарною моделлю військового управління в армії країни-агресора.

Військово-педагогічна наука мусить бути зорієнтованою на підготовку військовослужбовців не лише до майбутньої війни, але й до активної ресоціалізації в післявоєнний період. Прогнозуючи вплив російсько-української війни на подальший цивілізаційний поступ нашої країни, М. Бойченко слушно зазначає, що «...важливо належним чином використати історичний шанс за активної участі військових чеснот очистити суспільство від корупції, мафіозних структур, тіньової економіки і загалом зменшити сферу впливу криміналу – не лише зі збереженням, але й зі зміцненням демократичних основ суспільства. Тому вкрай важливо з'ясувати підстави залучення культури військової справи в усі сфери життя демократичного суспільства як передумову здобуття і збереження цим суспільством своєї державної незалежності» [1]. Не викликає жодних сумнівів пріоритетність порушеної М. Бойченком проблеми реінтеграції військовослужбовців до мирного цивільного життя для

післявоєнної України, а сформульована вітчизняним філософом ідея «зустрічної інклюзивності» потребує ретельного осмислення: «Рух інклюзивності має бути зустрічним... <...> Військові мають зберігати у собі великодушність, шляхетність, володіння собою – саме вони з найдавніших часів були відмітними чеснотами воїна і кращими громадянськими чеснотами. Ці чесноти мають стати взірцем для наслідування для інших громадян – змінити основу суспільного договору в країні. Ці чесноти тому мають змінити зсередини усі наявні соціальні інститути, оновити їхню сутність, повернути їм вихідну виправданість і краще призначення. Усе це можливо лише на основі доброї волі і систематичного докладання зусиль самими військовими: якщо вони бажають бачити своє рідне суспільство кращим, то саме вони мають сформувати нові пріоритети і нові стандарти життя – як нова творча меншість, за якою має слідувати усе суспільство. Для цього військові мають не відгороджуватися від цивільних, не формувати окрему касту кращих, недосяжних для тих, хто не зумів взяти участь у бойових діях, а культивувати особливу форму інклюзивності цивільних до військового етосу – способу життя людини, яка не марнує життя на негідні справи» [1].

Проведений аналіз наукових публікацій за порушеною проблемою засвідчив значимість військово-педагогічної науки для подальшого розвитку української армії, що, у свою чергу, зумовлює нагальність розкриття інноваційного потенціалу військової педагогіки, визначення пріоритетних напрямів організації військово-педагогічних досліджень з урахуванням майбутніх викликів і загроз обороноздатності України.

Виклад основного матеріалу. Якщо становлення вітчизняної військово-педагогічної науки було пов'язане з науковим обґрунтуванням системи професійної військової освіти, визначенням фундаментальних засад підготовки військових фахівців за різними рівнями освіти в умовах розбудови національного освітнього середовища, її євроосвітньої та євроатлантичної інтеграції, то на сучасному етапі основну увагу зосереджено на інтенсифікації військово-педагогічного процесу шляхом упровадження освітніх інновацій і досягнення стандартизованих трансформаційних змін.

До провідних ознак сучасної військово-педагогічної науки відносимо інноваційність і трансформаційність. Перша ознака передбачає спрямованість на пошук принципово нових військово-педагогічних ідей, шляхів і підходів до розв'язання актуальної наукової проблематики, пов'язаної із професійним навчанням, вихованням і розвитком військовослужбовців, розробленням і впровадженням інноваційних освітніх технологій. Інноваційна військова педагогіка відзначається футуристичним характером, підпорядковується вирішенню перспективних завдань професіоналізації збройних сил, приведення рівня та якості боєготовності особового складу до вимог майбутньої війни. Другою провідною ознакою сучасної військової педагогіки вважаємо її трансформаційність, тобто спроможність гнучко реагувати на нові запити і виклики, розробляти різні сценарії вирішення нагальних проблем підготовки

військовослужбовців в умовах швидкоплинних змін. Звідси пояснюється необхідність виокремлення тих пріоритетних напрямів, за якими військово-педагогічна наука реалізовуватиме власний інноваційний потенціал.

Першим пріоритетним напрямом військово-педагогічних досліджень вважаємо **інноватизацію змісту освітньо-професійної підготовки військовослужбовців на засадах педагогічної евристики та військово-професійної прогностики**. Вкрай важливо позбавитись рудиментів знаннецентризму, посилити мотивацію учіння шляхом переходу від репродуктивного засвоєння навчальної інформації до евристичного осмислення актуального бойового досвіду, самостійного визначення актуальних проблем, прогнозування перспективних шляхів і підходів до їхнього вирішення, генерування нових ідей та їхнє прикладне розроблення. З урахуванням подальшого зростання запитів щодо вдосконалення системи військово-патріотичного виховання, професіоналізації української армії, оптимізації військово-педагогічного процесу у ВВНЗ, оновлення освітніх програм підготовки військових фахівців доцільно зосередити увагу на розробленні такої наукової проблематики в галузі військово-педагогічних досліджень:

1. Розвиток музейної військової педагогіки у системі військово-патріотичного виховання молоді.
2. Актуалізація творчого потенціалу військового фахівця-дослідника у процесі розроблення інновацій подвійного застосування.
3. Військово-педагогічне наставництво у системі професійної військової освіти.
4. Військово-педагогічне співробітництво у процесі підготовки військових фахівців за інтегрованими освітніми (професійними, науковими) програмами.

Другий пріоритетний напрям пов'язаний, на нашу думку, з **технологізацією та інтенсифікацією практичної підготовки військовослужбовців**, спричиненою браком часу в умовах швидкоплинної сучасної війни, гострою потребою ЗС України у кваліфікованих військових фахівцях, здатних набувати прикладних результатів навчання за оптимізованими графіками та алгоритмами інтенсивного тренування, підтримувати належний рівень бойової готовності з використанням дієвих форм, способів і видів навчальної діяльності. Успішне розроблення цього наукового напрямку залежить від вирішення цілої низки актуальних для військово-педагогічної науки проблем, пов'язаних із проектуванням нових технологій навчання, ідентифікацією та вимірюванням прикладних результатів освітньо-професійної підготовки, визначенням оптимального часу для успішного їх набуття, конкретизацією необхідних організаційних і психолого-педагогічних умов для подальшої їх підтримки (збагачення) на засадах неперервної діагностики та рефлексії.

Третім пріоритетним напрямом є **цифровізація професійної військової освіти за стандартами НАТО, розроблення та впровадження інноваційних моделей освітньо-професійної підготовки військових фахівців в умовах**

«кіберфізичного освітнього простору» [5]. Вкрай важливо не лише забезпечити військово-педагогічний процес матеріально-технічними ресурсами (цифровими сервісами, платформами, мережами тощо) та інформаційно-комунікаційними технологіями, але і навчити ними користуватися всіх учасників задля належної цифровізації освітньо-професійної діяльності. Специфічну мету військово-педагогічних досліджень за визначеним напрямом убачаємо в тому, щоб не тільки створити нові моделі цифрового навчання військовослужбовців із використанням перспективних технічних розробок, але і відпрацювати шляхи та підходи до їх ефективного застосування в освітньому процесі з урахуванням сукупності об'єктивних і суб'єктивних чинників професіоналізації військових фахівців за відповідним рівнем освіти та кваліфікації. Як слушно зауважують вітчизняні дослідники, «цифровізація освітнього процесу є зустрічною трансформацією: з одного боку – самого освітнього процесу та використовуваних у ньому педагогічних технологій; з іншого – цифрових технологій та засобів навчання» [5]. Дослідникам цифрової трансформації освітнього простору у вищій військовій школі слід взяти до уваги запропонований науковцями НАПН України перелік пріоритетних проблем, пов'язаних із цифровізацією та євроінтеграцією вищої освіти: «стандартизація цифрової вищої освіти; механізми реалізації віртуальної мобільності у вищій освіті; методи та технології викладання та навчання у цифровій вищій освіті; запровадження принципів відкритої науки в університетських дослідженнях» [5].

Четвертим напрямом дослідницького пошуку має стати **військово-педагогічна інклюзія у системі професійної військової освіти**. У контексті створення та подальшої реалізації державної програми соціальної підтримки захисників і захисниць України потребуватимуть цілеспрямованого вивчення проблеми освітньо-професійної адаптації, перепідготовки, підвищення кваліфікації військовослужбовців різних категорій, зокрема з особливими потребами. Окремої уваги заслуговуватимуть можливості залучення авторитетних військових фахівців-лідерів з бойовим досвідом і педагогічним фахом до військово-патріотичного виховання молоді, вдосконалення системи професійної військової освіти.

П'ятим і найбільш складним вважаємо **напрямок з військово-педагогічного лідерства та наставництва**, пов'язаний із розкриттям та розвитком лідерського потенціалу військовослужбовців у системі їх освітньо-професійної підготовки, неперервної професіоналізації та кар'єрного зростання. Дотепер не створено науково обґрунтованої концепції розвитку лідерського потенціалу офіцерів у системі неперервної військової освіти, бракує сучасної типології військових лідерів, спостерігається формалізація і масовізація лідерської підготовки, її спрощення до періодичного підвищення кваліфікації управлінських кадрів. При цьому ігнорується соціальна природа військового лідерства, залежність його продуктивного розвитку від рівня демократизації армії, впровадження механізмів ротації військових керівників та здорової

конкуренції, змагальності претендентів на керівні посади, здатності офіцерів до військово-педагогічного наставництва. Сучасна військово-педагогічна наука має дати чіткі відповіді на проблемні питання щодо підвищення ефективності процедур відбору та селекції обдарованої молоді, наділених лідерськими здібностями військових професіоналів для подальшого навчання за програмами лідерської підготовки у ВВНЗ; продуманої синхронізації лідерського і професійного компонентів у змісті навчання майбутніх офіцерів-лідерів, збалансування структури лідерської підготовки за змістовими лініями (теоретична, практична і дослідницька; соціально-психологічна, морально-етична, військово-педагогічна).

Не втрачають своєї актуальності методологічні проблеми організації науково-дослідницького пошуку в галузі військової педагогіки, спричинені наявними протиріччями в нормативно-правовому його забезпеченні, в підходах до визначення наукового апарату військово-педагогічних досліджень. Як приклад наведемо концептуальні розходження у нормативних тлумаченнях мети наукового пошуку доктора філософії, відображені нами в таблиці 1.

Таблиця 1

Концептуальні розходження у нормативних тлумаченнях мети наукового пошуку доктора філософії

Нормативні документи	Мета наукового пошуку доктора філософії
Національна рамка кваліфікацій	«розв’язання <u>значущих проблем</u> у сфері професійної діяльності, науки та/або інновацій» [9]
Вимоги до оформлення дисертації	« <u>наукові проблеми</u> » (п.10) [8]
Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)	«розв’язання <u>комплексних проблем</u> у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності» (п.21) [10]
Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії	« <u>конкретне наукове завдання</u> , що має істотне значення для певної галузі знань» (п.6) [11]

Критичний аналіз наявних у сучасному нормативному забезпеченні розходжень і хибних тлумачень мети дослідницького пошуку докторів філософії засвідчує нагальність чіткого розмежування цільової спрямованості наукових досліджень за рівнями вищої освіти та науковими ступенями (табл. 2).

Таблиця 2

Цільова спрямованість наукових досліджень за рівнями вищої освіти та ступенями

Рівні вищої освіти та ступені	Мета наукового дослідження
Доктор наук	Наукова проблема
Доктор філософії, третій рівень	Наукове питання
Магістр, другий рівень	Наукове завдання

Пропонований підхід дозволить подолати вищезгадані недоліки та відпрацювати чіткий алгоритм розроблення наукового апарату (зокрема, предмету, мети, наукової новизни) дослідження за принципом рівневої диференціації, щоб уникнути хибного ототожнення, спрощення або ускладнення. Досить показовим у зв'язку з останнім є визначення мети дисертаційного дослідження доктора філософії у п. 21 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261: «Протягом строку навчання в аспірантурі (ад'юнктурі) аспірант (ад'юнкт) повинен виконати освітню і наукову складові освітньо-наукової програми, зокрема здобути теоретичні знання, уміння, навички та інші компетентності, достатні для продукування нових ідей, розв'язання *комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності...* (курсив наш – А.В.)» [10]. Галузеві комплексні проблеми не можуть досліджуватися ані ад'юнктами, ані докторантами. Комплексні наукові проблеми входять до планів інституційної науково-дослідницької роботи та розробляються на засадах кооперації провідних науково-дослідних інститутів, наукових центрів, наукових структурних підрозділів військових вишів тощо.

Потребують удосконалення сучасні підходи до визначення актуальної наукової проблематики для проведення військово-педагогічних досліджень у ВВНЗ і НУ системи Міністерства оборони України. Незважаючи на наявність багатоетапного алгоритму затвердження тем дисертацій (від структурного підрозділу ВВНЗ або НУ до координаційної ради НАПН України), спостерігається суттєве звуження тематики до специфічних напрямів і проблем, зокрема професіографії та професійної підготовки військових фахівців на основі компетентнісного підходу. При цьому теми таких дисертаційних робіт часто-густо не узгоджуються з переліком компетентностей, затверджених МОН України для розроблення стандартів вищої освіти [7], а самі дисертанти, розробляючи нові види компетентностей (лідерська, інформаційно-комунікаційна, крос-культурна, методична, цифрова тощо) нічого не пропонують для оновлення переліку компетентностей у відповідних стандартах (освітніх, професійних) із врахуванням результатів проведених ними досліджень. Отже, в подальшому слід унеможливити виконання дисертацій за

однотипними та вузькоаспектними темами, результати яких не мають чітко окреслених перспектив для випереджального оновлення теорії і практики підготовки військових фахівців, посилення інноваційного потенціалу військової освіти і науки, вдосконалення відповідного нормативного і навчально-методичного забезпечення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. На підставі проведеного дослідження дійшли таких висновків:

1. Міцне підґрунтя для подальшого розвитку військово-педагогічної науки в Україні закладено на етапі її становлення, що відзначився продуманим поєднанням національних освітньо-виховних традицій із кращими світовими здобутками. Останнє сприяло інтеграції вітчизняної військової педагогіки в національний та європейський освітньо-науковий простір, зумовило її залучення до загальнопедагогічного дискурсу, забезпечило спроможність вирішувати складні освітньо-професійні та виховні проблеми, спричинені прискореною інформатизацією і технологізацією, пандемією COVID-19, російською воєнною агресією.

2. Аналіз наукових джерел засвідчив, що внаслідок посилення збройного протистояння з РФ, зростання ролі технологічного чинника в російсько-українській війні провідного значення набуває інтелектуальний потенціал захисників і захисниць України, який за допомогою цілеспрямованого навчання слід спрямувати на розроблення нових оборонно-наступальних технологій, ефективне застосування технологічних інновацій на практиці, їх динамічну трансформацію з метою досягнення військової переваги над країною-агресором. Звідси пояснюється нагальність переходу від фундаментальної до інноваційно-трансформаційної моделі розвитку військової педагогіки.

3. Перехід на інноваційний рівень розвитку ставить перед сучасною військовою педагогікою цілу низку перспективних завдань щодо професіоналізації збройних сил, приведення рівня та якості боєготовності особового складу до вимог майбутньої війни, що, у свою чергу, пояснює нагальність розроблення таких пріоритетних напрямів дослідницького пошуку: 1) інноватизація змісту освітньо-професійної підготовки військовослужбовців на засадах педагогічної евристики та військово-професійної прогностики; 2) технологізація та інтенсифікація практичної підготовки військовослужбовців; 3) цифровізація професійної військової освіти за стандартами НАТО, розроблення та впровадження інноваційних моделей освітньо-професійної підготовки військових фахівців в умовах «кіберфізичного освітнього простору»; 4) військово-педагогічна інклюзія у системі професійної військової освіти; 5) військово-педагогічне лідерство та наставництво.

4. Потребує вдосконалення нормативне та методологічне забезпечення сучасного військово-педагогічного пошуку, зокрема у визначенні предмету і мети досліджень за рівнями вищої освіти та відповідними ступенями, в подоланні аспектності та односторонності у формулюванні наукової тематики і проблематики.

Перспективи подальшого розроблення порушеної проблеми вбачаємо у розширенні та збагаченні переліку пріоритетних напрямів військово-педагогічних досліджень, конкретизації науково-дослідницької тематики і проблематики відповідно до перспективних потреб розвитку ЗС України, нагальності оновлення військово-педагогічної теорії з урахуванням сучасних тенденцій ведення збройної боротьби та майбутніх військово-професійних вимог.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойченко М. І. Завойована незалежність України: культура військової справи демократичного суспільства. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2024. Т. 6. № 2. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6205>
2. Горбулін В. Як перемогти Росію у війні майбутнього. Київ : Брайт Букс, 2021. 243 с.
3. Длігач А. Якою буде майбутня війна. *Українська правда*. 18 серпня 2025 р. URL: <https://epravda.com.ua/oborona/yakoyu-bude-maybutnya-viyna-810512/> (дата звернення: 11.09.2025).
4. Залужний В. Роль інновацій як основи стратегії стійкого опору у позбавленні Росії можливості нав'язувати свої умови через війну . *Дзеркало тижня*. 24 вересня 2025. URL: <https://zn.ua/ukr/war/rol-innovatsij-jak-osnovi-stratehiji-stijkocho-oporu-u-pozbavlenni-rosiji-mozhливosti-navjazuvati-svoji-umovi-cherez-vijnu.html> (дата звернення: 25.09.2025).
5. Кремень В. Г., Биков В. Ю., Ляшенко О. І., Литвинова С. Г., Луговий В. І., Мальований Ю. І., Пінчук О. П., Топузов О. М. Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи : Наукова доповідь загальним зборам НАПН України «Науково-методичне забезпечення цифровізації освіти України: стан, проблеми, перспективи», 18-19 листопада 2022 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2022. Т. 4. № 2. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4223>
6. Майбутнє війни. До чого готуватись – виступ генерала Макмастера. URL: <https://zahidfront.com.ua/news/Majbutnya-vijna-Do-chogo-gotuvatis-vistup-general-Gerberta-R-Makmastera.html> (дата звернення: 11.09.2025).
7. Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 01.06.2016 р. 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 30 квітня 2020 року № 584). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0600729-16#Text> (дата звернення: 17.09.2025).
8. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017р. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text> (дата звернення: 17.09.2025).
9. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій: постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 519). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.09.2025).
10. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах): постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 р. № 502). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.09.2025).
11. Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії: постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.09.2025).

12. Пріоритетні напрями (тематика) наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок НАПН України на 2023-2027 роки. URL: <https://naps.gov.ua/ua/press/announcements/3014/> (дата звернення: 11.09.2025).

13. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23. 02. 2022 р. № 286-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286-> (дата звернення: 12.09.2025).

14. Топузов О. М. Освітня сфера України: національні пріоритети, проблеми і перспективи : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2024. 208 с. Серія : Наукова школа.

15. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 08.09.2025).

16. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (дата звернення: 08.09.2025).

REFERENCES

1. Boichenko M. I. Zavoiovana nezalezhnist Ukrainy: kultura viiskovoi spravy demokratychnoho suspilstva [Ukraine's gained independence: the culture of military affairs in a democratic society]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*. 2024. T. 6. № 2. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6205>. (in Ukrainian)

2. Horbulin V. Yak peremohty Rosiiu u viini maibutnoho [How to defeat Russia in the war of the future]. Kyiv : Brait Buks, 2021. 243 s. (in Ukrainian).

3. Dliach A. Yakoiu bude maibutnia viina. Ukrainska pravda. 18 serpnia 2025 r. <https://epravda.com.ua/oborona/yakoyu-bude-maybutnya-viyna-810512/> (data zvernennia: 11.09.2025). (in Ukrainian).

4. Zaluzhnyi V. Rol innovatsii yak osnovy stratehii stiikoho oporu u pozbavlenni Rosii mozhlyvosti naviazuvaty svoi umovy cherez viinu [The role of innovation as the basis of a strategy of sustained resistance in depriving Russia of the opportunity to impose its terms through war] *Dzerkalo tyzhnia*. 24 veresnia 2025. URL: <https://zn.ua/ukr/war/rol-innovatsij-jak-osnovi-stratehiji-stijkoho-oporu-u-pozbavlenni-rosiji-mozhливosti-navjazuvati-svoji-umovi-cherez-vijnu.html> (data zvernennia: 25.09.2025). (in Ukrainian)

5. Kremen V. H., Bykov V. Yu., Liashenko O. I., Lytvynova S. H., Luhovyi V. I., Malovanyi Yu. I., Pinchuk O. P., Topuzov O. M. Naukovo-metodychne zabezpechennia tsyfrovizatsii osvity Ukrainy: stan, problemy, perspektyvy : Naukova dopovid zahalnym zboram NAPN Ukrainy «Naukovo-metodychne zabezpechennia tsyfrovizatsii osvity Ukrainy: stan, problemy, perspektyvy», 18-19 lystopada 2022 r. [Scientific and methodological support for the digitalization of education in Ukraine: status, problems, prospects: Scientific report to the general meeting of the National Academy of Sciences of Ukraine «Scientific and methodological support for the digitalization of education in Ukraine: status, problems, prospects», November 18-19, 2022]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*. 2022. T. 4. № 2. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4223>. (in Ukrainian).

6. Maibutnie viiny. Do choho hotuvatys – vystup henerala Makmastera [The Future of War. What to Prepare for – General McMaster's Speech]. URL: <https://zahidfront.com.ua/news/Majbutnya-vijna-Do-chogo-gotuvatis-vistup-general-Gerberta-R-Makmastera.html>. (in Ukrainian).

7. Pro zatverdzhennia ta vvedennia v diiu Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozroblennia standartiv vyshchoi osvity) [On approval and implementation of Methodological recommendations for the development of higher education standards]: nakaz Ministerstva osvity i

nauky Ukrainy vid 01.06.2016 r. № 600 (u redaktsii nakazu Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 30 kvitnia 2020 roku № 584). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0600729-16#Text> (data zvernennia: 17.09.2025). (in Ukrainian).

8. Pro zatverdzhennia Vymoh do oformlennia dysertatsii [On approval of the Requirements for the design of a dissertation]: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 12.01.2017r. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17#Text> (data zvernennia: 17.09.2025). (in Ukrainian).

9. Pro zatverdzhennia Natsionalnoi ramky kvalifikatsii.[On approval of the National Qualifications Framework]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.11.2011 r. № 1341 (v redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 25 chervnia 2020 r. № 519). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 17.09.2025). (in Ukrainian).

10. Pro zatverdzhennia Poriadku pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity stupenia doktora filosofii ta doktora nauk u zakladakh vyshchoi osvity (naukovykh ustanovakh) [On approval of the Procedure for training applicants for the degree of Doctor of Philosophy and Doctor of Science in higher education institutions (scientific institutions)]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.03.2016 № 261 (v redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 19 travnia 2023 r. № 502). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 17.09.2025). (in Ukrainian).

11. Pro zatverdzhennia Poriadku prysudzhennia stupenia doktora filosofii ta skasuvannia rishennia razovoi spetsializovanoi vchenoi rady zakladu vyshchoi osvity, naukovoї ustanovy pro prysudzhennia stupenia doktora filosofii [On approval of the Procedure for awarding the degree of Doctor of Philosophy and the cancellation of the decision of a one-time specialized academic council of a higher education institution, scientific institution on awarding the degree of Doctor of Philosophy]: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12.01.2022 r. № 44. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/44-2022-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 17.09.2025). (in Ukrainian).

12. Priorytetni napriamy (tematyka) naukovykh doslidzhen ta nauково-tekhnichnykh (eksperymentalnykh) rozrobok NAPN Ukrainy na 2023-2027 roky [Priority areas (themes) of scientific research and scientific-technical (experimental) development of the National Strategy for Higher Education of Ukraine for 2023-2027]. URL: <https://naps.gov.ua/ua/press/announcements/3014/> (data zvernennia: 11.09.2025). (in Ukrainian).

13. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 23 July 2022 No. 286-r «On approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032»]: rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23. 02. 2022 r. № 286-r. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286-> (data zvernennia: 12.09.2025). (in Ukrainian).

14. Topuzov O. M. Osvitnia sfera Ukrainy: natsionalni priorytety, problemy i perspektyvy [The educational sphere of Ukraine: national priorities, problems and prospects] : monohrafiia. Kyiv : Pedahohichna dumka, 2024. 208 s. Serii : Naukova shkola. (in Ukrainian).

15. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku «Pro Stratehiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy» [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated September 14, 2020 «On the National Security Strategy of Ukraine»]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14.09.2020 r. №392/2020 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (data zvernennia: 08.09.2025). (in Ukrainian).

16. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 25 bereznia 2021 roku «Pro Stratehiu voiennoi bezpeky Ukrainy» [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated March 25, 2021 «On the Military Security Strategy of Ukraine»]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25.03.2021 r. № 121/2021 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (data zvernennia: 08.09.2025). (in Ukrainian)

SUMMARY

Andrii Vitchenko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
National Defence University of Ukraine**Innovative Development of Military-Pedagogical Science in Ukraine: Current State, Problems, and Priorities**

Introduction. The article examines the current state, challenges, and priorities of the innovative development of military-pedagogical science in Ukraine. The study highlights the need for a transition from traditional approaches to an innovative and transformational model of military pedagogy in response to modern security challenges and the rapid technologization of warfare.

Purpose. The purpose of the study is to analyze the current state and main problems of military-pedagogical science in Ukraine and to identify priority directions for its further innovative development in the context of future security challenges and threats.

Methods. The research methods include an analysis of the current state and problems of military-pedagogical science in Ukraine, as well as forecasting the priority areas of its innovative development amid evolving security conditions and technological transformations in modern warfare.

Results. The study clarifies the achievements of domestic military pedagogy throughout its recent history and analyzes the key trends and prospects of the rapid technologization of the Russian-Ukrainian war. It substantiates the need for a transition from a fundamental to an innovative and transformational model of military-pedagogical science amid rapid changes in the methods and means of armed struggle. The research emphasizes the necessity of improving the normative and methodological support of modern military-pedagogical research and proposes ways to overcome existing methodological problems.

Originality. The study reveals the essence of the innovative development of military pedagogy and identifies priority areas for the further advancement of military-pedagogical science in Ukraine.

Conclusion. A solid foundation for the further development of military-pedagogical science in Ukraine was laid during its formative stage, marked by a thoughtful combination of national educational traditions with the best global achievements.

This contributed to the integration of domestic military pedagogy into the national and European educational and scientific space, involved it in the broader pedagogical discourse, and strengthened its ability to address complex educational and professional challenges caused by accelerated informatization, technologization, the COVID-19 pandemic, and Russian military aggression.

The analysis of scientific sources has shown that, due to the intensification of armed confrontation with the Russian Federation and the growing role of technological factors in the Russian-Ukrainian war, the intellectual potential of Ukraine's defenders is gaining strategic importance. Through targeted training, this potential should be directed toward the development of new defensive and offensive technologies, the effective application of technological innovations in practice, and their dynamic transformation to achieve military superiority over the aggressor state.

This explains the relevance of transitioning from a fundamental to an innovative and transformational model of military pedagogy. The shift toward an innovative level of development sets a range of promising tasks for modern military pedagogy, including the professionalization of the Armed Forces and ensuring that the level and quality of combat readiness meet the demands of future warfare.

This, in turn, determines the urgency of developing the following priority research areas:
1) innovation in the content of educational and professional training of military personnel based on

pedagogical heuristics and military-professional forecasting; 2) technologization and intensification of practical military training; 3) digitalization of professional military education in accordance with NATO standards and the development of innovative models of educational and professional training; 4) military-pedagogical inclusion in the system of professional military education; 5) leadership and mentoring in military pedagogy.

The normative and methodological framework of modern military-pedagogical research requires improvement – particularly in defining research subjects and objectives according to educational levels and academic degrees, and in overcoming fragmentation and one-sidedness in formulating scientific topics and problems.

Keywords: *military pedagogy; military-pedagogical research; innovative development; transformational model; research methodology; forecasting.*